

Näringsutskottets betänkande 2020/21:NU5

Kapacitetsbrist i elnäten

Sammanfattning

Utskottet föreslår med stöd av sin initiativrätt enligt 9 kap. 16 § riksdagsordningen ett tillkännagivande om att regeringen bör följa upp och analysera de åtgärder som inblandade aktörer vidtog för att motverka den akuta kapacitetsbrist i elnäten som drabbade de båda regionerna Skåne och Stockholm 2019. Enligt utskottet bör en sådan uppföljning belysa effekterna av vidtagna åtgärder inklusive hur kostnadseffektiva de varit. Vidare bör uppföljningen belysa huruvida det fanns andra, mer effektiva, åtgärder att vidta och som därmed lämpar sig bättre om en liknande situation skulle uppstå.

I betänkandet finns en motivreservation (SD).

Behandlade förslag

Utskottet lägger fram förslaget på eget initiativ.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut3

Redogörelse för ärendet4

 Ärendet och dess beredning.....4

Utskottets överväganden.....5

 Kapacitetsbrist i elnäten5

Reservation8

 Kapacitetsbrist i elnäten – motiveringen (SD).....8

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Kapacitetsbrist i elnäten

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om en uppföljning av vidtagna åtgärder för att motverka kapacitetsbristen i elnäten och tillkännager detta för regeringen.

Reservation (SD) – motiveringen

Stockholm den 5 november 2020

På näringsutskottets vägnar

Lars Hjälmered

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Lars Hjälmered (M), Anna-Caren Säterberg (S), Mattias Jonsson (S), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Mattias Bäckström Johansson (SD), Monica Haider (S), Helena Lindahl (C), Birger Lahti (V), Lotta Olsson (M), Tobias Andersson (SD), Mathias Tegnér (S), Camilla Brodin (KD), Joar Forssell (L), Eric Palmqvist (SD), Patrik Engström (S), Rickard Nordin (C) och Amanda Palmstierna (MP).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Enligt 9 kap. 16 § riksdagsordningen får ett utskott väcka förslag hos riksdagen i ett ämne som hör till dess beredningsområde (utskottsinitiativ). Ett utskottsinitiativ ska enligt bestämmelsen tas genom ett utskottsbetänkande enligt de bestämmelser som gäller för betänkanden i allmänhet.

Representanter i utskottet för Moderaterna, Centerpartiet, Liberalerna och Kristdemokraterna har lämnat ett förslag till utskottsinitiativ om en uppföljning av situationen på elmarknaden (utskottets prot. 2020/21:7 den 15 oktober 2020). Förslaget innebär att regeringen bör följa upp de åtgärder som vidtogs för att lösa den akuta kapacitetsbrist i elnäten som rådde i Skåne och Stockholm 2019.

Utskottets överväganden

Kapacitetsbrist i elnäten

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att regeringen bör följa upp och analysera de åtgärder som inblandade aktörer vidtog för att motverka den akuta kapacitetsbristen i elnäten som drabbade de båda regionerna Skåne och Stockholm 2019.

Jämför motivreservationen (SD).

Bakgrund

Urbanisering, befolkningstillväxt, ökat bostadsbyggande och nya industrier medför ökade krav på tillgång till elenergi. Även omställningen av transportsektorn för att möjliggöra fossilfria transporter liksom digitaliseringen som innebär att allt fler områden blir beroende av el bidrar till ökade krav på en säker tillgång till el. Det ökande beroendet av el i samhället innebär att kraven på försörjningstrygghet och leveranssäkerhet ökar och i detta avseende spelar elnäten en central roll. Under 2019 uppmärksammades den kapacitetsbrist i elnäten som rådde i regionerna Stockholm och Skåne. De båda regionerna var drabbade av nätkapacitetsbrist, vilket innebar att elnäten inte hade kapacitet att ansluta bl.a. nya stora användare och att leverera el i den utsträckning som efterfrågades, vilket i sin tur ledde till att regeringen m.fl. vidtog ett antal åtgärder för att komma tillrätta med den uppkomna situationen.

I ett pressmeddelande från den 7 november 2019 angav regeringen att den tillsammans med energibranschen presenterat ett initiativ för ökade investeringar i elnäten och ökad regional effekt. Därmed säkrades, enligt regeringen, tillräcklig eleffekt i Stockholm och Malmö. Initiativet innehöll två huvuddelar: Regeringen avsåg att lägga fram ett lagförslag som skulle bidra till ökade investeringar i elnäten. De lokala elnätsägarna i Stockholm och Skåne skulle i sin tur göra insatser för att säkra den lokala och regionala effekten i respektive region.

I oktober 2019 gav regeringen Energimarknadsinspektionen och fyra länsstyrelser uppdrag relaterade till den uppkomna situationen i regionerna Stockholm och Skåne.

Energimarknadsinspektionen gavs i uppdrag att analysera och lämna förslag till åtgärder i fråga om kapacitetsbrist i elnäten (I2019/02766/E). Myndigheten överlämnade sin slutrapport Kapacitetsutmaningen i elnäten (Ei R2020:6) till regeringen den 1 oktober 2020. I rapporten har Energimarknadsinspektionen undersökt omfattningen av kapacitetsbristen i elnäten och om planerade nätinvesteringar avhjälpel kapacitetsbristen, utrett om regelverket i

fråga om ansvar och roller behöver förtydligas samt analyserat möjliga lösningar kopplade till de problem som identifierats.

Av rapporten framgår att Svenska kraftnät planerar att göra omfattande investeringar i transmissionsnätet. Även lokal- och regionnätbolag planerar för stora investeringar, vilket framförallt förklaras av löpande förnyelse och bibehållen eller ökad driftssäkerhet i elnäten samt kapacitetsförstärkningar. Energimyndigheten anger dock att Stockholm och Uppsala bedöms ha nätkapacitetsbrist i närtid samt att Malmö och Västerås kan få nätkapacitetsbrist om förfrågningar om nya etableringar i hög utsträckning övergår till skarpa bokningar. Av rapporten framgår att det även i norra Sverige finns regioner med nätkapacitetsutmaningar. Förutsatt att nätutbyggnaden sker enligt plan kommer nätkapacitetsbristen att vara avhjälpd på nationell nivå till 2030, även om utmaningar kan kvarstå i vissa regioner. Energimarknadsinspektionen konstaterar att nätkapacitetsbristen har medfört att andra lösningar än nätutbyggnad har fått en mer framträdande roll och att de utmaningar som uppstått bl.a. aktualiserar behovet av att utveckla en mer flexibel och rationell användning av elnätet.

Regeringen gav som tidigare nämnts även länsstyrelserna i Skåne, Stockholms, Västra Götalands och Uppsala län i uppdrag att, utifrån ett lokalt och regionalt perspektiv, analysera förutsättningarna för en trygg elförsörjning i respektive region (I2019/01614/E). Länsstyrelserna slutredovisade uppdraget den 7 oktober 2020 genom en gemensam slutrapport och fyra underlagsrapporter med regionala analyser från respektive länsstyrelse.

Utskottets ställningstagande

En väl fungerande elförsörjning är av stor betydelse för samhällets funktion och utveckling. Den situation som inträffade i regionerna Skåne och Stockholm under 2019 visade dock på allvarliga brister i nätkapaciteten, och situationen eskalerade snabbt från ett allvarligt till ett akut läge. Orsakerna till den uppkomna situationen var flera. Utskottet vill här bl.a. nämna att för Skånes del bidrog den försenade utbyggnaden av överföringsförbindelserna som planerats sedan stängningen av de två reaktorerna i Barsebäck (1999 och 2005) till den uppkomna situationen. Ytterligare ett exempel på en bidragande orsak var den minskade lokala elproduktionen i både Malmö och Stockholm. Den kapacitetsbrist som uppkom hotade tillväxten i berörda regioner genom att både nya och etablerade företag riskerade att behöva avbryta större investeringar. Regeringen valde därför att lansera ett antal olika åtgärder för regionerna Stockholm och Skåne under hösten 2019.

Enligt utskottets bedömning var det befogat att regeringen vidtog åtgärder, eftersom konsekvenserna av den situation som annars riskerade att uppkomma inte hade varit acceptabla. Utskottet noterar även det uppdrag som regeringen i oktober 2019 gav till Energimarknadsinspektionen och fyra länsstyrelser samt de rapporter som nu lämnats till regeringen. Utskottet kan samtidigt konstatera att det inte finns någon offentlig sammanställning som samlat beskriver

alla de åtgärder som vidtagits, vilka kostnader de har inneburit och vilka effekter de gett. Utskottet anser dock att det finns skäl att i efterhand närmare följa upp och analysera de vidtagna åtgärderna eftersom det verkar finnas ett antal oklarheter och motstridiga uppgifter kring vad som skett. Även åtgärdernas kostnadseffektivitet bör granskas närmare. Det gäller bl.a. åtgärder som att Svenska kraftnät vid behov ska kunna minska den svenska exporten av el via utlandsförbindelsen Baltic Cable, att statliga medel som avsattes för samhällets beredskap använts till att köpa gasturbiner, att utveckla flexibilitetsmarknader i både Stockholm och Malmöområdet samt att ge elnätsföretag möjlighet att via intäktsramen finansiera uppköp av lokal elproduktion.

Utskottet anser att frågan om en trygg och väl fungerande elförsörjning är alltför central för att de ovannämnda åtgärderna inte ska granskas, och det finns således skäl att följa upp och analysera de åtgärder som vidtagits.

Utskottet anser därför att regeringen ska ges till känna att den bör följa upp och analysera de åtgärder som inblandade aktörer vidtog för att motverka den akuta kapacitetsbrist i elnäten som drabbade de båda regionerna Skåne och Stockholm 2019. Enligt utskottet bör en sådan uppföljning belysa effekterna av vidtagna åtgärder inklusive hur kostnadseffektiva de varit. Vidare bör uppföljningen belysa huruvida det fanns andra, mer effektiva, åtgärder att vidta och som därmed lämpar sig bättre om en liknande situation skulle uppstå.

Syftet med uppföljningen är att dra lärdomar och skapa beredskap om liknande situationer skulle uppkomma i framtiden. Detta är särskilt angeläget eftersom Energimarknadsinspektionen i rapporten Kapacitetsutmaningen i elnäten (Ei R2020:6) framhåller att städer som Stockholm, Malmö, Västerås och Uppsala kan komma att stå inför liknande situationer i framtiden. Mot bakgrund av vad Energimarknadsinspektionen anfört om risker för att liknande situationer kan inträffa i framtiden bör således regeringens uppföljning genomföras skyndsamt. Utskottet menar även att regeringen bör återrapportera resultatet av uppföljningen till riksdagen.

Reservation

Kapacitetsbrist i elnäten – motiveringen (SD)

av Mattias Bäckström Johansson (SD), Tobias Andersson (SD) och Eric Palmqvist (SD).

Ställningstagande

Vi instämmer i vad utskottet uttryckt i det föregående om att regeringen ska ges till känna att den bör följa upp och analysera de vidtagna åtgärderna för att motverka den akuta kapacitetsbristen i elnäten. Samtidigt ser vi ett behov av att bredda utskottets förslag till tillkännagivande. Utskottet anger i sitt ställningstagande ett antal orsaker till att det uppkom en akut kapacitetsbrist i elnäten för Skåne och Stockholm under 2019. Vi menar att beskrivningen av den uppkomna situationen missar en central orsak till att situationen på elmarknaden gick från allvarlig till akut, nämligen det faktum att regeringen 2019 valde att höja skatten på bl.a. kraftvärme (prop. 2018/19:99, bet. 2018/19:FiU21, rskr. 2018/19:288). Enligt vår mening tvingade den ökade skatten på kraftvärme fram att kraftvärmeverk i både Malmö och Stockholm hastigt lade ned sin elproduktion. Därigenom minskade elproduktionen och förutsättningarna för större nyanslutningar till elnäten minskade kraftigt i nämnda regioner. Att utskottet väljer att bortse från detta ställer vi oss frågande till.

Utöver vad utskottet anför i sitt ställningstagande anser vi således att riksdagens tillkännagivande även ska omfatta att regeringen bör följa upp hur ökad skatt på kraftvärme bidrog till att skapa den akuta kapacitetsbrist som uppkom i Skåne och Stockholm under 2019. Det kan även i detta sammanhang finnas skäl för regeringen att analysera andra relevanta skatter som kan ha bidragit till och haft effekt på den uppkomna situationen.